TARIMSAL İŞLEME ALANLARINDAKI YATIRIMIN HACMİ VE YAPISININ ANALİZİ

Aydan ASLANOVA*

Özet: Tarımsal işleme sektöründe işleme süreçlerinin etkin finansmanı ve yatırım mekanizmalarının güçlendirilmesi, modern zamanlarda ekonominin araştırma düzeyindeki temel konulardan biridir. Tarımsal işleme komplekslerinin yatırım çekiciliğine ilişkin sorunlar ve mevcut sorunlara yönelik çözümlerin optimizasyonu, küresel mali krizin arka planıyla ilgili olmaya devam ediyor. Makalede, tarımsal işleme komplekslerinin yatırım mekanizmalarının güçlendirilmesi alanında gelişmiş ülkelerin deneyimlerinden yararlanılarak etkin yönetim mekanizmalarının oluşturulması ve uygulanmasına yönelik analizler yapılmıştır. Tarımsal işleme komplekslerinin yatırım verimliliğini artırma süreçlerine sistematik bir yaklaşımın önemi doğrulanmış, finansal tedarik istikrarının planlanması ve tahmin edilmesi yönünde tanımlamalar ve karşılaştırmalı analizler yapılmıştır. Güvenilir yatırım kanallarını çekmek amacıyla Azerbaycan Cumhuriyeti'nde uygulanan kalkınma stratejilerinin çağın gereklerine ve küresel zorluklara uygun olarak hazırlanması ve uygulanması yönleri belirtilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Tarımsal İşleme Kompleksleri, Yatırım Mekanizmaları, Tarım Sektörü, Yatırım Verimliliği, Yatırım Çekiciliği, Yatırım Sorunları, Yatırım Çekiciliği Etkinliği.*

Analysis of The Volume and Structure of Investment in Agricultural Processing Areas

Summary: Efficient financing of processing processes in the agro-processing sector and strengthening of investment mechanisms is one of the main issues in the research level of the economy in modern times. The problems of investment attractiveness of agro-processing complexes and the optimization of solutions to existing problems remain relevant against the background of the global financial crisis. In the article, analyzes were made for the creation and implementation of effective management mechanisms, taking advantage of the experience of developed countries in the field of strengthening investment mechanisms of agro-processing complexes. The importance of a systematic approach to the processes of improving the investment efficiency of agro-processing complexes was substantiated, identifications and comparative analyzes were carried out in the direction of planning and forecasting the stability of financial provision. In order to attract reliable investment channels, the directions of preparation and implementation of the development strategies implemented in the Republic of Azerbaijan in accordance with the requirements of the time and global challenges are indicated.

Key Words: *Agro-Processing Complexes, İnvestment Mechanisms, Agricultural Sector, İnvestment Efficiency, İnvestment Attractiveness, İnvestment Problems, İnvestment Attractiveness Efficiency.*

Küreselleşme sürecinin yoğunlaştığı dünyada, ekonominin her alanında yenilikçi süreçlerin kalitesinin artırılması, bilimsel ve teknik yeniliklerin hızla yayılması ve üretim sektörlerine uygulanması tarımsal işleme kompleksinin gelişimini etkileyen önemli faktörlerdir. Böylesine dinamik bir gelişmenin arka planına karşı, Azerbaycan Cumhuriyeti'ndeki ekonomik kalkınma kavramlarının temel amacının, dünya ülkelerinin ekonomik kalkınma hızıyla bağdaştırmak olduğunu belirtmek gerekir. Azerbaycan ekonomisinin öncelikle petrol ve gaz faktörüne bağımlılığının azaltılması, böylece petrol dışı sektörün ve onun ana bileşeni olan tarımsal işleme alanının üst düzeyde gelişmesinin sağlanması, modern ekonomik kavramların temel argümanıdır. Azerbaycan'da son yıllarda ekonominin rekabet gücünün artırılması ve tarım sektörünün önemli ölçüde gelişmesinin sağlanması amacıyla geniş çaplı reformlar hayata geçirilmiştir. Böylece tarımın gelişmesine yönelik devlet desteğinin artması, tarım sektörünün stratejik hedeflerinin niteliksel olarak yeni bir aşamaya geçişine ivme kazandırmıştır. [1]

Tarımsal işleme kompleksinde yatırım faaliyetlerinin verimliliğinin sağlanmasına yönelik yönler araştırılırken, ülke nüfusunun gıda güvenliğinin sağlanmasının tarımsal işleme işletmelerinin ihracat potansiyelinin düzeyine bağlı olduğu belirlendi. Tarım sektörünün yüksek hızda gelişmesini sağlamak için büyük çiftliklerin oluşturulması, tarım parklarının ve diğer işleme altyapısının geliştirilmesine özel önem verilmesi ve büyük ölçekli inşaat işlerinin uygulanması uygun koşullardır. Ayrıca 2020 yılında 44 gün süren ulusal savaş sonucunda

* Müəllim, Bakı Avrasiya Universiteti, Doktorant, Kooperasiya Universiteti, aydan.aslanova.1991@bk.ru

DOI :10.30546/100981.1.2024.0163

Ermeni faşist işgalinden kurtarılan topraklarda devasa inşaat çalışmalarının ve ciddi tarım reformlarının hayata geçirilmesini etkileyen ana faktörlerden biridir. Tarımsal işleme komplekslerinin geliştirilmesi, tarımın amaçlı olarak iyileştirilmesini ve bu alandaki devlet yasama yapılarının yasal desteğini sağlayan ana faktörlerden biridir. Bu nedenle, rekabetçi tarım ürünleri işleme komplekslerinin genişletilmesi de dahil olmak üzere, etkili yatırım kaynaklarına erişimin sağlanması amacıyla bir dizi önlem uygulanmaktadır. [2]

Ülke Cumhurbaşkanının ilgili kararname ve emirleri ile onaylanan "Azerbaycan'da tarım ürünlerinin üretimi ve işlenmesine yönelik Stratejik Yol Haritası" devlet programları, pamuk yetiştiriciliğinin, koza yetiştiriciliğinin, ipekböcekçiliğinin, çay yetiştiriciliğinin ve tarımın uzun vadeli kalkınmasını amaçlamaktadır. Azerbaycan'daki diğer tarım sektörleri. "Bölgesel sosyal ekonomik kalkınma programı", "Sanayi ve hizmet bölgelerinin oluşturulması" ve bir dizi önemli devlet programında tarımsal işleme kompleksinin geliştirilmesine yönelik önlemlerin uygulanması, tarım sektörünün başarılı bir şekilde gelişmesini sağlar.

Bir takım gıda ürünleriyle cumhuriyet nüfusunun kendine yeterlilik düzeyinin artırılması, tarımsal işleme sektörünün gelişiminin temel göstergelerinden biridir. Bütün bunlara rağmen ülke nüfusunun tarım ürünleriyle kendine yetme düzeyi yüzde 75-85 arasında değişiyor. [3]

Tarımsal işleme kompleksinin yatırım garantisi esas olarak bu alanın çekiciliğine bağlıdır. Tarımsal endüstrilerin kalkınma öncelikleri nüfusa gıda ve diğer tarımsal işleme ürünlerini sağlamaktır. Bu açıdan bakıldığında tarımsal işleme alanlarının yatırım garantisinin farklı bir önemi bulunmaktadır. Farklı ülkelerdeki gelişim aşamaları farklı olsa da tarımsal işleme sektörünün rekabetçi faaliyetini sağlama düzeyi, sektördeki yatırımın kalitesine bağlı kalmaktadır. Tarımsal alandaki yatırım ortamı, yatırım piyasasının büyüklüğünü, çekiciliğini, risk düzeyini belirleyen ve iç ve dış yatırım akışını sağlayan bir dizi sosyo-ekonomik, politik ve finansal faktördür. Yatırım ortamı, şu veya bu ülkede, bölgede veya alanda yatırımlar için uygun veya elverişsiz koşulların varlığını yansıtır. Bir başka deyişle yatırım ortamı, yatırım süreçlerinin yürütüldüğü koşullardır. Bu koşullar birbiriyle ilişkili yasal-normatif, sosyo-politik ve diğer faktörlerin etkisi altında oluşur ve ülke, bölge, şehirdeki yatırım faaliyetinin koşullarını belirler.

Tarımsal alanda yatırım ortamının oluşumu bir yandan devletin yatırım politikasından, diğer yandan yatırım nesnelerinin faaliyetlerinden etkilenir. Piyasa ilişkilerinin gelişmesi yatırım nesnelerinin bu süreçteki rolünü artırmaktadır. [4]

Girişimciler, pazarı dikkate alarak neyi, hangi hacimde, hangi fiyattan ve hangi pazarlarda üreteceklerini belirlerler. Şirketler daha fazla gelir elde etmek için ülkede ekonomik olan yeni fikirlere, yeni üretim araçlarına yatırım yapıyor. Tarımsal alanda yatırım ortamını toplum tarafından etkileyen faktörleri 2 grupta toplamak mümkündür:

- nesnel faktörler - doğal ve iklim koşulları, coğrafi konum, enerji ve hammadde kaynakları vb.;
- insan faaliyetinin subjektif faktörlerin yönetimi.

Tarımsal alanda yatırım ortamını etkileyen temel ekonomik faktörler şunlardır:

- makroekonomik faktörler - GSYH dinamikleri, enflasyon ve faiz oranı düzeyi, GSYİH'deki tasarruf düzeyi dahil;
- normatif-yasal faktör - bu, yasal çerçevenin kalitesini ve istikrarını, mülkiyet haklarının ve yatırımcıların çıkarlarının korunmasını, ekonominin tekelleşme düzeyini, pazardaki idari ve diğer engellerin varlığını, kurallara uyumu içerir. ekonominin açıklığı vb.;
- Vergi sisteminin kalitesi ve vergi yükünün düzeyi
- bilgi sağlanması - bu, bir bilgi sağlama sisteminin oluşturulmasını, bireysel şirketlerin yatırım fırsatları da dahil olmak üzere bir bütün olarak ülke hakkında kapsamlı

bilgilerin mevcudiyetini, güvenilir bilgi kaynaklarının mevcudiyetini, reklamları, sergileri, sunumları vb. içerir. organizasyon yer almaktadır.

Yatırım faaliyeti - belirli bir yerdeki gerçek yatırım faaliyeti - sabit sermayeye yapılan sermaye yatırımı dikkate alınır.

Yatırım faaliyeti, yatırım potansiyeli ve yatırım riskleri olmak üzere 2 grup faktör tarafından belirlenir.

Yatırım potansiyeli makroekonomik özellikleri dikkate alır. Buna bölgenin üretim faktörlerinin yoğunluğu, nüfusun tüketim gereksinimleri vb. dahildir. içerir. Yatırım potansiyeli konusunda birçok fikir var. Ancak genel anlamda ekonomik sistemin mevcut durumda maksimum sonuç verme olanağı olarak ifade edilebilir. Yatırım potansiyeli aynı zamanda bölgenin sermayeyi özümseme yeteneği olarak da ifade edilebilir. Yatırım potansiyeli, işgücü kaynakları, finansal kaynaklar, malzeme ve teknik kaynaklar vb. gibi doğal kaynaklar. performans sergileyebilirler.

Tarım alanındaki yatırım ortamının şu şekilde özetlenebileceğine inanıyoruz: Tarım sektörünün rekabet gücü, bu sektörde etkin pazar ilişkilerinin oluşmasının önemli bir koşulu olup, sürdürülebilir kalkınmanın temel itici unsurudur. Elbette bu süreç aslında tarım piyasasının ekonomik mekanizmasının ana unsuru ve motoru olarak kabul ediliyor. Söz konusu sürecin etkin bir şekilde sağlanmasının temel koşullarından biri, sağlıklı bir rekabet sürecinin oluşması ve gelişmesi için uygun koşulların yaratılmasıdır. Bir bütün olarak bakıldığında, tarım ekonomisinde üretilen ve işlenmiş ürünlerin rekabet gücünün artırılması, iç ve dış pazarlardaki talebin etkin bir şekilde karşılanmasına ve ürün kalitesinin iyileştirilmesine yönelik yeterli tedbirlerin güçlendirilmesine doğrudan bağlıdır. [5]

Genel olarak rekabet, piyasadaki ekonomik ilişkileri doğru bir şekilde düzenleyen, arz ve talep kanununun etkisiyle sıklıkla değişen fiyat düzeyi üzerinde ciddi etkiye sahip olan önemli bir ekonomik süreçtir. Aynı zamanda üreticiler, tüketiciler ve birbirleri arasındaki ekonomik mücadele biçimi olarak da değerlendirebiliriz.

Sonuç olarak, rekabetçi bir pazarda üreticiler, pazardan büyük bir pay alabilmek için sürekli olarak yeni mal ve hizmetler icat etmek zorundadır. Satış ve müşteri edinme konusunda rakipleriyle sürekli rekabet etmeleri gerekiyor. Gelişmiş bir ekonomide mücadele ancak mal ve hizmet yelpazesini genişletip geliştirerek, daha düşük fiyatlar sunarak yapılabilir. Sonuç olarak tüketiciler ve toplum bir bütün olarak kazanır. Özel şirketler ise bütçenin vergi gelirlerinin ana kaynağıdır ve bunun sonucunda devletin halka sunduğu sağlık, eğitim ve diğer hizmetler onların pahasına finanse edilmektedir. Yatırım sürecinin ülkenin geleceğini şekillendirdiği ve rekabet gücünü güçlendirdiği bilinmektedir. Bu nedenle devlet yatırım sürecini genişletmek ve teşvik etmekle ilgileniyor.

Tarımsal alanda yatırımın çekiciliğini artırmak için devlet, yatırımcıların ekonomik çıkarlarını etkileyebilir ve ekonomik mekanizmalar aracılığıyla yatırımların karlılık düzeyini artırabilir. [6]

Tarımsal işleme kompleksinin yatırım talebinin değerlendirilmesi diğer alanlara göre daha gerçekçi olanaklar çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Böylece insanların çeşitli gıda ürünlerine olan ihtiyaçlarının belirlenmesi, diğer ihtiyaçlarına göre daha kolay olmaktadır. Yatırım miktarının ve kalitesinin kolayca belirlenmesi, tarımsal işleme sektörünün verimli bir şekilde gelişmesini sağlayan yatırım garantisini kolaylaştırır. Dünya nüfusuna gıda arzının düzeyi uluslararası kuruluşların hesaplamalarına göre belirlenmektedir. Uluslararası kuruluşların hesaplamaları, tarımsal işleme sektörüne yatırım miktarının artırılmasını gerektirmektedir, zira 2030 yılına kadar dünyada hedeflenen öncelikli konulardan biri yoksulluğun ve açlığın sona erdirilmesi olup, bunun için ilave 265 milyar ABD dolarının yönlendirilmesi gerekmektedir. Tarımsal işlemede yatırım süreçlerinde açık olmayan işlemler ile risk faktörleri arasında doğrudan bir ilişki vardır. Tarım alanının geliştirilmesine yönelik yapılan yatırımların riskli bir faaliyet alanı olması nedeniyle, çoğu durumda tarımsal işleme

alanları geliştirme projelerinin uygulanması için fon tahsisi süreçlerinde bir takım sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Qrafik-1

EKONOMİK GÖSTERGELER	
GSYİH (Satın alma gücü paritesi)	175,6 milyar $ (IMF tahmini, 2022)
Ülkenin ekonomik büyüme hızı	%2,85 (IMF tahmini, 2022)
Kişi başına düşen milli geliri	17.150 $ (IMF tahmini, 2022)
Tüketici fiyat enflasyonu	%12,3 (IMF tahmini, 2022)
İhracat/ ithalat	İhracat: 22,2 Milyar $/ İthalat: 11,7 Milyar $
İşsizlik oranı	%5,9 (IMF tahmini, 2022)
İşgücünün sektörel dağılımı (%)	Tarım %36,0 Sanayi %14,8 Hizmet %49,2 (WB, 2019)
İnsani gelişmişlik endeksi	0,756 (HDI değeri) / 89. Sırada (192 ülke arasında)
Dünya Bankası iş yapma kolaylığı endeksi	34. sırada (192 ülke arasında) (2020 WB)
Ekonomik serbestlik endeksi	55. Sırada (165 ülke arasında) (Fraser Institute, 2019)
Küresel rekabetçilik açısından durumu	58. Sırada (141 ülke arasında)
GSYH'nin sektörel dağılımı	Tarım %4,7; Sanayi %34,1; Hizmetler %61,2
Asgari ücret/ tarımsal asgari ücret	300 Manat
Doğal kaynakları	Petrol, doğal gaz,
Başlıca tarımsal üretim	Pamuk, tütün, üzüm, kavun, patates, dut

Kaynak - file:///C:/Users/dashq/OneDrive/Desktop/Azerbaycan.pdf

Tarımsal işleme kompleksinde yatırım faaliyetinin verimliliğinin sağlanmasına yönelik yönleri belirlerken ortaya çıkan temel noktalardan biri, kırsal alanda yaşayan nüfusun gelirlerinin nispeten düşük olması ve bu nedenle gelir farklılıklarının azaltılmasında sorunların ortaya çıkmasıdır. Sektörler arasında küresel düzeyde yatırım verimliliği. Tarımsal işleme alanlarına etkin yatırımın sağlanmasını belirleyen temel faktörlerden biri, küresel düzeyde yatırımcıların tarım sektörüne olan ilgisinin istenilen düzeyde olmaması ile ilgilidir. Tarımsal işleme alanlarına yapılan yatırımın verimliliğini belirleyen faktörlerden biri de doğal iklim koşullarına bağımlılıktır.

Tarımsal işleme kompleksinin dengeli gelişimi, dünya ekonomisinin stratejik sorunlarından biridir. Bu nedenle küresel gıda güvenliğinin sağlanmasına ilişkin sorunlar neredeyse tüm dünya devletlerinin ve uluslararası kuruluşların ilgi odağı olarak değerlendirilmektedir. Gıda güvenliği sorununun küreselleşmesi, tarımsal işleme kompleksinde sürekli ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için büyük miktarda yatırım gerektirmektedir. Bu nedenle tarımsal işleme alanında yatırımların çekilmesi için verimli bir ortam ve buna uygun altyapının oluşturulması gerekmektedir. Tarımsal işleme işletmeleri herhangi bir ülkenin gıda tedariki sorunlarının çözümünde önemli bir rol oynamaktadır. Tarımsal işleme komplekslerinin gelişmesinin ve yatırım çekiciliğinin artmasının her dönemde önemini koruduğunu belirtmek gerekir. Son dönemde yaşanan küresel ekonomik etkinin yol açtığı gıda sorunu derinleşiyor. Önemli bir faktör, küresel gıda sorununun çözümüne yönelik sistematik ve düzenli eylemlerin uygulanmasının yanı sıra, tarım ürünlerinin üretiminde yatırım faaliyetlerinin etkin bir şekilde uygulanması ve bu üretim alanlarının genişletilmesidir. [7]

Tarımsal işleme komplekslerinin faaliyetlerini küresel zorluklara uygun olarak düzenlemeleri ve yatırım faaliyetlerine yönelik gelişim stratejilerine sahip olmaları önemlidir. Bu nedenle tarımsal işleme kompleksine dahil olan her işletmenin yatırım çekiciliği derinlemesine analiz edilmeli ve gerçekçi bir şekilde değerlendirilmelidir. Gelişmiş ülkelerin tarımsal işleme komplekslerinde yapılan yatırımlarda, desteklerde ve veri tahsisinde bir çalışma mekanizması görülmektedir. Ve bu süreçlerin ekonomik olarak gelişmiş ülkeler için tipik olduğu söylenebilir. Belirtmek gerekir ki, alınan tüm önlemlere rağmen tarımsal işleme alanlarının dengeli gelişimi sorunları halen devam etmektedir.

Qrafik -2

TARIMSAL ÜRETİMDE YETERLİLİK DURUMU			
Buğday	%57	**Toplam meyve**	%116
Arpa	%94	**Üzüm**	%95
Mısır	%87	**Kırmızı et**	%87
Baklagiller	%60	**Süt**	%83
Patates	%90	**Yumurta**	%100
Toplam Sebze	%110	**Balık ve ürünleri**	%81
Domates	%131		

Kaynak*:* (Nesirov, 2021) file:///C:/Users/dashq/OneDrive/Desktop/Azerbaycan.pdf

Tarımsal işleme komplekslerine daha fazla fon yönlendirilmesi ve yatırım çekilmesindeki zorluklar, alandaki sorunların çözülmesinin önünde engel teşkil etmektedir. Yüksek kalite standartlarını karşılayan ürünlerin üretimini sağlayabilecek ve bunlara yapılan yatırımın verimliliğini sağlayabilecek tarımsal işleme komplekslerinin organizasyonu, dünya ülkelerinin kalkınma stratejisinin temel ilkelerinden biridir.

Tarımsal işleme komplekslerinde yatırım verimliliğinin sağlanmasına yönelik ilke ve kriterler birçok faktöre bağlıdır. Genel olarak yatırımların çekilmesi ve kullanılması, tarımsal işleme sürecinin kendine özgü özelliklerine, risklerine, doğal ve iklimsel faktörlere ve mücbir sebeplere bağlıdır. Günümüzde tarımsal işleme komplekslerinin geliştirilmesi ve bu amaçla saha yatırımı nispeten yoğun bir aşamaya girmiştir. Önemli faktörlerden biri, tarımsal işleme komplekslerinin kredilendirilmesi için daha etkili mekanizmaların oluşturulması ve yatırım çekiciliğinin arttırılması ve mali koşulların güçlendirilmesi için etkili mekanizmaların geliştirilmesi ve uygulanmasıdır. Birçok ülkede işletmelerdeki tarımsal işleme komplekslerinin yatırım mekanizmalarının güçlendirilmesi devletin yatırım politikasının temel önceliklerinden biridir. [8]

Qrafik-3

HAYVANSAL ÜRETİM

ÜRETİM MİKTARI (adet-ton)			
Ürün	**2018**	**2019**	**2020**
Yumurta, tavuk, kabuklu	100.582	109.634	114.373
Yumurta, tavuk, kabuklu (1000 Adet)	1.676.213	1.827.072	1.906.198
Yumurtalar, diğer kuş, kabuklu	200	200	200
Yumurtalar, diğer kuş, kabuklu (1000 Adet)	3.000	3.000	3.000
Sığır yağı	5.846	5.945	6.167
Domuz yağı	34	35	34
Koyun yağı	3.094	3.267	3.334
Sığır derisi	23.149	23.543	24.423
Bal	4.994	5.781	6.647
Sığır eti	135.620	137.929	143.082
Tavuk eti	109.121	111.996	115.388
Domuz eti	483	494	483
Koyun eti	80.800	85.300	87.058
Tam yağlı inek sütü	2.042.789	2.114.372	2.156.882
Tam yağlı keçi sütü	5.532	5.686	5.341
Tam yağlı koyun sütü	32.116	30.759	30.275
Sığır sakatatı	39.751	40.427	41.938
Domuz sakatatı	34	35	34

Kaynak*:* (FAOSTAT, 2022), *file:///C:/Users/dashq/OneDrive/Desktop/Azerbaycan.pdf*

Azerbaycan bağımsızlığını kazandıktan sonra tarım ve tarım sektörü de dahil olmak üzere ekonominin tüm alanlarındaki gelişme artan bir çizgide arttı. Tarımsal işleme sektörünün yapısının iyileştirilmesi amacıyla uygulanan bağımsız bir politikanın oluşturulmasında hem geleneksel gelişim özellikleri hem de modern gerçekler dikkate alınmaya başlandı. [9]

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde tarıma uygun arazi alanının 4779,5 bin hektar olduğunu belirtmek gerekir. Cumhuriyette toprak reformlarının uygulanması ve toprakların etkin kullanılması ulusal lider Haydar Aliyev'in adıyla bağlantılıdır. Zengin bir liderlik deneyimine sahip olan Milli Lider Haydar Aliyev, toprak reformlarını gerçekleştirerek Azerbaycan'da tarımın gelişmesini sağladığı gibi, tarımsal işleme sektörünün gelişimini teşvik edecek faaliyetlerin yönünün de temelini attı. Mükemmel bir yasal çerçevenin oluşturulması ve reformların uygulanması, tarım ve tarımsal işleme sektörünün gelişmesinde temel faktör haline gelmiştir. Azerbaycan Cumhuriyeti'nin 16 Temmuz 1996'da kabul edilen "Toprak Reformu Hakkında" Kanununun temel ilkeleri, yeni toprak mülkiyeti biçimleri yaratmak ve ülke nüfusunun maddi refahını ve gıda arzını iyileştirmekti. Azerbaycan Cumhuriyeti'nin "Arazi Piyasası Hakkında" Kanunu (7 Mayıs 1999), toprak reformlarının yürütülmesinin yasal ve normatif temelini tanımladı. Bu reformların bir sonucu olarak Azerbaycan Cumhuriyeti'nde ortak arazi tahsisine başlandı ve bu da tarımsal işleme komplekslerinin faaliyetlerinde önemli ilerlemelere yol açtı. Kabul edilen kanunların uygulanması, Cumhuriyetimizde bir takım önemli tarım ürünlerinin iç pazar pahasına sağlanmasını sağlamıştır. Bununla birlikte tarım ürünlerinin tedarikinde ithalata bağımlılık azaldı. Azerbaycan Cumhuriyeti'nin ekonomik kalkınma modeliyle geliştiğini ve bu alanda sürekli karmaşık önlemler uyguladığını belirtmek gerekir. Ekonomiyi çeşitlendirmek ve petrole bağımlılığı artırmak amacıyla sistematik önlemler uygulanıyor. Tarımsal işleme sektörünün ekonominin her alanında geliştirilmesine yönelik kavramsal yaklaşımlar ve yeni hedefler belirlenmektedir. 6 Aralık 2016'da "Azerbaycan Cumhuriyeti'nin milli ekonomisi perspektifine ilişkin Stratejik Yol Haritası" ülke cumhurbaşkanının kararnamesi ile onaylandı. Bu kararname, ekonominin çeşitli sektörlerinin stratejik hedeflerini ve her sektörün gelişimi perspektifinde öncelikli amaç ve görevleri tanımladı. Stratejik belgede tarım sektörünün geliştirilmesine ve rekabetçi bir tarımsal işleme sektörünün oluşturulmasına özel önem verildi. Dolayısıyla tarımsal işleme sektörünün geliştirilmesi için belirlenen görevlerin uygulanması büyük miktarda yatırım kaynağı gerektirir. Bu alana yatırımların çekilmesi sonucunda bölgelerde Aqropark ağının hızla oluşturulması gerçekleştirildi. [10]

Bu Aqroparkların sayısının kısa sürede hızlı bir şekilde artması stratejik planın bir hedefiydi. Ayrıca, yabancı yatırımların çekilmesinin temel stratejik hedef olduğu tarımsal işleme sektöründeki yatırımların çekilmesi de ayrı bir önem taşıyor. Bildiğimiz gibi her alanda olduğu gibi tarımsal işleme komplekslerinde de yatırımın çekiciliğini artırmak için uygun bir yatırım ortamının yaratılması gerekiyor. Tarımsal işleme komplekslerine yatırım çekilmesini engelleyen birçok koşul vardır:

1. Tarımsal işleme komplekslerinin yatırım talebinin gerekçesi;
2. Yatırım ihtiyaçlarının sistematik planlanması;
3. Yatırımcı firmalarla yakın ilişkiler kurmak;
4. Bilimsel temelli, araştırılmış yatırım projelerinin gerçekleştirilmesi.

Bahsettiğimiz argümanlar, yatırımların tarımsal işleme komplekslerine çekilmesinin etkin bir şekilde uygulanmasını belirleyen faktörler arasındadır.

Azerbaycan Cumhuriyeti "Tarımsal İşbirliği" Kanununun (14 Haziran 2016) yürürlüğe girmesi, tarımsal işleme komplekslerinin geliştirilmesi ve bu alanda yatırım çekiciliğinin arttırılması için koşullar yarattı.

Petrol dışı sektörde yatırım cazibesi 2011-2018'de yabancı yatırımların cazibesi önemli ölçüde arttı. Yani 2011'de bu gösterge 900 milyon ise. ABD doları olsaydı 2018'den

itibaren bu gösterge 970 milyon olacak. ABD dolarına yükseldi. Petrol dışı sektördeki yatırımların hacmi 2018 yılında %11,8 oldu. Ancak yatırımların yapısında tarımsal işleme komplekslerinin düşük düzeyde olduğunu belirtmeliyiz. Cumhuriyetteki tarımsal işleme komplekslerine yatırım çekmek ve bu alanda verimliliği sağlamak devletin yatırım politikasının stratejik görevlerinden biridir. Yatırım verimliliğinin sağlanması için yönetim mekanizmalarının kökten iyileştirilmesi, yabancı yatırımların çekilmesinin önündeki engellerin kaldırılması, koşulların hafifletilmesi temel faktörlerden biridir.

Yakın gelecekte tarımsal işleme komplekslerinin üretim kapasitesinin daha da artırılması ihtiyacı acil hale gelecektir. Bu durum tarım sektöründe yeni yatırım ihtiyacını hayata geçirecektir.

Son zamanlarda, Azerbaycan'daki tarımsal işleme komplekslerinde mali mekanizmaların iyileştirilmesi ve bu hizmetlerin kapsamının genişletilmesine odaklanılıyor. Bu amaçla Azerbaycan Cumhuriyeti Tarım Bakanlığına bağlı "Tarım Kredileri Devlet Ajansı" kuruldu. Bu kurumun temel amacı, tercihli şartlarda makine ve damızlık hayvan satışı yapmak, tercihli şartlarda kredi vermek ve tarım sektöründe yatırımı teşvik etmektir. Güvenilir bir sigorta hizmetinin organizasyonu, tarımsal işleme komplekslerinde yatırım faaliyetinin verimliliğini sağlayan ana faktörlerden biridir. Böylece, "Azerbaycan Cumhuriyeti Tarım Sigortası Kanunu"nun (27 Haziran 2019) kabul edilmesi, tarımsal işleme alanında risk yönetimi mekanizmalarının geliştirilmesini ve sigortanın uygulanmasını mümkün kıldı. Bu yasa, tarımsal işleme komplekslerine yatırımın çekiciliğini artırdı.

Tarımsal işleme kompleksinde yatırım faaliyetinin verimliliğinin sağlanmasına yönelik yönlendirmeler incelenirken, alanda yeni yaklaşımların oluşturulmasının yanı sıra üretim faaliyet mekanizmalarının dünya deneyimine uygun olarak hazırlanmasının gerekli olduğu belirlendi. Bir dizi sorunun çözülmesi, yatırım faaliyetinin verimliliğini sağlamak için önemli bir nüans olarak kabul edilir:

1. Küresel finansal yatırım çağrılarına ve tarımsal işleme sektöründeki modern eğilimlere uygun olarak yatırım politikasını yürütmek ve yönetim mekanizmalarını geliştirmek;
2. Azerbaycan'da tarımsal işleme sektörünün gelişiminin özelliklerini belirlemek, yatırım için cazip bir ortam yaratmak, yatırım fonları oluşturmak, uluslararası alanda başarılı yatırımlar yapan şirket ve yatırımcıları çekmek için temel önlemleri almak Cumhuriyetimize seviye;
3. Tarımsal işleme sektörüne giren işletmelerin yatırımlara ve mali kaynaklara erişimini sağlamak, ülkede borç verme ve yatırım politikasını uygulamak, karlı mali-kredi ilişkileri oluşturmak amacıyla;
4. Tarımsal işleme sektöründeki vb. yatırımların çekicilik düzeyini güçlendirmek amacıyla yasal çerçevenin iyileştirilmesi ve bu yasaların etkinliği üzerinde devlet kontrolünün uygulanması.

Azerbaycan'da tarım ürünlerinin üretimi ve işlenmesine ilişkin 2025 yılından sonraki gelecek vizyonu, sanayi odaklı, yüksek teknolojik gelişmeye dayalı, çevre standartlarının gerekliliklerini karşılayan ve küresel ekonomiye etkin bir şekilde entegre olan tarımın oluşumunu öngörmektedir.

Tarım alanında yenilikçi gelişme ortamını şekillendiren faktörler:

1. Yenilikçi geliştirme ortamı
2. Yenilikçi gelişme ortamını koşullandıran dış faktörler
3. faktörler
4. Pazarlama araştırması Risklerin düzeyi (politik-ekonomik, hukuki, ekonomik-
5. kurumsal)
6. Yönetimde yaratıcılık ve çalışan

7. Personelin zihinsel potansiyelinin hayata geçirilmesi Yerli üretimin devlet himayesi
8. Kalkınmanın stratejik öncelikleri Yatırım koruma düzeyi
9. Mevcut mali durum Yenilik teşvik önlemlerinin etkinliği
10. Finansal potansiyel Üretim - teknolojik yenilikler
11. Üretim süreçlerindeki yenilikler
12. Duyarlılık banka faiz oranı
13. Kurumsal imaj enflasyon oranı
14. Şirket geçmişi amortisman politikası

2025'ten sonra ülkenin tarım ürünlerinin üretimi ve işlenmesi sektörlerde verimliliğin artırılmasına yönelik koşullar oluşturulacak, işleme işletmeleri tarım ürünlerinin işlenerek katma değeri yüksek ürünlere dönüştürülmesinde önemli rol oynayacaktır. İç ve dış piyasa katılımcıları, işleme sanayi işletmelerinin (örneğin üzüm, tütün, pamuk vb.) çevresel sürdürülebilirlik, yüksek verimlilik ve verimlilik ile faaliyetlerini güçlendirerek gelişmesine katkıda bulunacaktır. Et ürünleri de dahil olmak üzere kuru meyve ve sebze ürünleri ile meyve sularının üretimi için modern işleme tesisleri ve soğuk depolardan oluşan bir ağ oluşturulacak. Ekonomik değeri yüksek özel tarım ürünlerinin yetiştirileceği alanlar, bu ürünlerin üretimi ve işlenmesi konusunda uzmanlaşacak.

EDEBİYYAT

1. Kənd Təsərrüfatı Nazirliyihttps://agro.gov.az/az
2. Qida Təhlükəsizliyi Agentliyi:https://afsa.gov.az/
3. Aqrar Kredit və İnkişaf Agentliyi (AKİA) http://akia.gov.az/az
4. Aqro Təchizat və Təchizat: http://att.gov.az/az/about/mission
5. Eyvazova, N. (2017). Aqrar Sahənin Sosial-İqtisadi İnkişafinda Məqsədli Proqramlarin Rolu. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, *4*(11), 217-224.
6. Fətəliyeva, A. X., & oğlu Pənahov, H. R. Aqrar Sahədə Sahibkarliğa Dövlət Dəstəyinin İqtisadi Mexanizmləri Və Əsas İstiqamətləri. *İqtisadi və Siyasi Elmlər Jurnalı*, 115.
7. İsmayılova, M. Z. (2021). "2012-2020-Ci İllərdə Azərbaycan Respublikasinda Üzümçülüyün İnkişafina Dair Dövlət Proqrami" Və "Azərbaycan Respublikasinda Kənd Təsərrüfati Məhsullarinin Istehsalina Və Emalina Dair Strateji Yol Xəritəsi" Nin Üzümçülüyün İnkişafinda Rolu.
8. Akbarov, E. H. (2021). The Directions for Improvement of Commodity Structure of Agricultural Export in Azerbaijan. *Economic and Social Development: Book of Proceedings*, 652-659.
9. Huseynov, T. F., & oglu Huseynov, F. T. Directions of Securing Sustainable Development Based on Innovation Processes In The Agro-Industry.
10. Alizada, F. The Necessity of Economic Diversification of Azerbaijan: Evaluation of Development in Tourism, Agriculture, and Logistics and Transport Sector.